HIV-PREVENTIE BIJ INJECTERENDE DRUGGEBRUIKERS

EINDRAPPORT COOL-PROJECT 1992

Rapport aan Mevr. L. Detiège
Gemeenschapsminister van Volksgezondheid
en van Brusselse aangelegenheden.

Gezamenlijk project VAD/IPAC/MGR

Verantwoordelijke: Dr. S. Todts

1. Inleiding

Het Cool-project bestaat ondertussen bijna vier jaar. Vertrekkend vanuit de vaststelling dat er op dat ogenblik geen communicatiekanalen waren tussen de drugscene en de hulpverlening (tenzij in residentiële settings), werden in 1988 voor de eerste maal druggebruikers opgeleid om preventieboodschappen te verspreiden in deze doelgroep.

De noodzaak om aan HIV-preventie te doen bij druggebruikers, werd in vorige rapporten aangetoond op basis van gegevens uit de internationale literatuur, en door gedragsonderzoek bij Vlaamse drugspuiters.

Het project 1992 beoogde voor het eerst om, naast Antwerpen, ook andere delen van Vlaanderen in contact te brengen met het Cool-project. Om die reden werd de Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen (VAD) in het project betrokken.
Zoals uit het rapport blijkt, heeft dit niet kunnen verhinderen dat de verspreiding van het Cool-project slechts traag verloopt.
Anderzijds heeft de samenwerking tussen MGR, IPAC en VAD er wel voor gezorgd dat de bestaande initiatieven in verband met HIV en druggebruik nu gecoördineerd verlopen.
De achterstand die het Cool-project heeft opgelopen, kan in de volgende jaren dank zij deze coördinatie dan ook vlug worden ingelopen.

In het onderstaande overzicht beperken we ons tot een beschrijving van de belangrijkste resultaten voor 1992.
Voor een volledige beschrijving van het opzet van het project, de samenstelling van de preventiepakketten etc.. verwijzen we naar het rapport van de eerste jaarhelft.

3. Overzicht per regio

3.1. Stad Antwerpen

3.1.1. Wat betreft het Cool-project zelf lag het zwaartepunt in de eerste helft van het jaar, toen meer dan 1500 preventiepakketten werden verspreid in de drugscene. In de tweede helft van het jaar werd deze werking, op een wat lager nivo verdergezet: ca 800 pakketten werden bijkomend verspreid. In belangrijke mate ging het hier om een herhalingsactie, waarbij dezelfde intermediairen dezelfde gebruikers bereikten die ook al eerder bereikt werden.

3.1.2. In de loop van de eerste helft van het jaar besliste de schepen voor Sociale Zaken van Antwerpen tot een bijkomende actie in de kernstad. In een gelijktijdige actie van VZW MGR (met de gewone methodiek) en VZW De Sleutel (met een professionele straathoekwerker) werd nagegaan of de efficiëntie van het project niet groter zou zijn als de pakketten verspreid werden door professionele drughulpverleners.
Na één maand actie bleek VZW MGR meer dan 200 verschillende gebruikers te hebben gecontacteerd, tegenover een zeventigtal bij VZW De Sleutel. Een korte analyse toonde dat de gebruikers in beide groepen niet verschillend waren qua leeftijd, aantal jaren druggebruik en soorten gebruikte drugs. Ook de mate van appreciatie van het preventiepakket was niet verschillend.
Er werd geconcludeerd dat een professionele straathoekwerker er niet in slaagde om een meerwaarde te geven aan het project in de zin dat er geen nieuwe deelgroepen bereikt werden.
Weliswaar was er geen vergelijking mogelijk waar het de kwaliteit van, de overgebrachte informatie betrof.

3.1.3. In de tweede helft van 1992 werden onze intermediairen vooral mee ingeschakeld in het actie-onderzoek dat VZW MGR ondernam in samenwerking met VAD en KUL (prof. J. Casselman).
Dit actie-onderzoek, dat tot doel heeft de efficiëntie van verschillende HIV-preventieve interventies bij druggebruikers te meten, heeft twee delen:
a) Meting van de effecten van preventieve sessies in de residentiële sector. Aan dit deel neemt VZW MGR niet als dusdanig deel.
b) Meten van het effect (in de zin van afnemend risicogedrag) van een permanente bevoorrading met nieuw injectiemateriaal bij een beperkte groep van injecterende gebruikers.
Dit deel van het onderzoek, dat uitgevoerd wordt door Hilde Kinnable van de VAD, heeft Free Clinic Antwerpen als uitvalsbasis.
Het samenstellen van de onderzoeksgroep, alsook de follow up (terug contacteren als betrokkenen wegblijven enz..) gebeurt in samenwerking met onze intermediairen, die daarvoor beroep doen op de drugscene die eerder al ivm Cool gecontacteerd werden.

Onze intermediairen gebruiken deze permanente contacten met een geselecteerd deel van de drugscene wel om zelf nieuwe contacten te leggen voor het Cool-project.
Het gebruikte materiaal (dat door VAD werd aangeschaft) is ook hetzelfde materiaal als dat van de Cool-pakketten.

3.1.4. Opleiding nieuwe intermediairen:

In de loop van dit jaar werden voor de stad Antwerpen een vijftal nieuwe intermediairen opgeleid, waarvan drie nog actief drugs gebruiken: een Belgische vrouw die als heroineprostituée werkzaam is, en vooral ook in dat milieu aan preventie deed en twee Turkse broers, waarvan één als pooier actief is. Ze gebruiken vooral cocaine en amfetamines, en hebben vooral contact met jongere gebruikers in de kernstad.
De twee anderen zijn ex-gebruikers, een tweeëntwintigjarige studente en een vijfentwintigjarige werkloze. Ze werden aangebracht via het actie-onderzoek, maar werken nu ook mee aan het Cool-project in Antwerpen.

3.2. Lier en Kempen

Eén van de intermediairen woonde enkele jaren in Lier, waar ze ook met het injecteren van drugs begon. Op onze vraag nam ze terug contact met Lierse gebruikers. Op korte tijd werden een twintigtal injecterende gebruikers bereikt, en werden ook pakketten achtergelaten die verder zouden verspreid worden.
Het Lierse nachtleven trekt ook nogal wat gebruikers uit de Kempen aan (Nijlen, Malle..). Ook van die groep werden een twintigtal mensen gecontacteerd.

3.3. Mechelen

In de loop van 1992 contacteerden we via Peter Aertssen (VAD-preventiewerker) het GGZ van Mechelen om ook daar een werking op te zetten. Het GGZ erkende de noodzaak van het Cool-project, en stelde in eerste instantie voor om een netwerk van intermediairen uit te bouwen via de straathoekwerker van het GGZ.
In een aantal vergaderingen werd deze straathoekwerker voorbereid op dit werk. Kort daarna werd hem echter door zijn werkgever verboden aan het Cool-project mee te werken: de straathoekwerker van GGZ wordt eigenlijk betaald door een jeugdhuis dat vooral met migranten werkt, en participatie aan Cool zou volgens dit jeugdhuis discriminatie van migranten bevorderen. Op de vergadering waar dit besproken werd, liet de procureur van Mechelen (mevr. Mauritsen) naar verluidt verstaan dat ze geen voorstander was van harm reduction methodieken als het Cool-project.
In tweede instantie vroegen we dan via Peter Aertssen toelating om zelf (vanuit GGZ Mechelen) een werking op te zetten. De procureur weigerde opnieuw hiervoor toelating te geven, dit ondanks een aanbevelingsbrief van Mevrouw de Minister Detiège. Op geen enkel moment heeft de procureur contact willen hebben met VZW MGR, en dit ondanks aandringen langs onze kant.
Ondertussen hebben we twee intermediairen uit Mechelen voorbereid op het Cool-project.

3.4. Limburg

Het overlegplatform drugs Limburg had al enkele jaren contact met hulpverleners uit Euregio Limburg (Aken, Luik, Maastricht), om gezamenlijk een HIV-preventieproject op te zetten in de regio. In 1992 werd dit project goedgekeurd door de EEG. Op dat ogenblik nam CAD HAsselt contact met ons op om in het kader van dit project "Boule de Neige" onze materialen en methodieken te mogen gebruiken. De intermediairen, drie migranten die zeer dicht bij de druggebruikersgemeenschap staan, werden in eerste instantie op hun taak voorbereid door de straathoekwerkers van CAD. Het Cool-project leverde de preventiepakketten, begeleidde de eerste weken van het project en poogde ook om de rapporteringsfiche in Limburg te laten gebruiken.
Dit laatste lukte maar gedeeltelijk omdat het Boule de Neige-project een eigen (meer uitgebreide) rapportering opzette.
Desalniettemin werden verschillende tientallen gebruikers bereikt. Het Limburgse project loopt nog steeds door.

3.5. Gent

Ook in Gent hebben we problemen om het project echt van de grond te laten komen.
In eerste instantie werd contact genomen met het pas geopende ambulante centrum "De Sleutel", dat echter verkoos om niet mee te werken. We hebben dan zelf een aantal contacten gezocht binnen de Gentse drugscene.
In de loop van de zomer namen we contact op met de procureur des Konings, die ons meldde pas toestemming te kunnen geven na een gesprek met de verantwoordelijke. Wegens tijdsgebrek was dat echter niet mogelijk "in de eerste acht maanden".

3.6. West-Vlaanderen

In West-Vlaanderen vonden we geen organisaties die genoeg contacten hadden met druggebruikers om ons enig aanknopingspunt voor een verdere werking te geven. We hadden contact met ontwenningscentrum "Kompas", dat echter geen extramurale contacten met gebruikers onderhoudt, en daarna met het overlegplatform drugs West-Vlaanderen (georganiseerd door CGGZ Oostende, VAD-preventiewerker R. De Venter). Ze beloofden ons te contacteren met meer informatie, doch dit is nog niet gebeurd.

3.7. Brussel

We werden gecontacteerd door het centrum Elisa (Artsen zonder Grenzen), dat ons voorstelde om gezamenlijk een spuitenproject in het Brusselse te starten. We hebben beslist om (vooral vanwege onduidelijkheid betreffende wettelijke mogelijkheden enerzijds, en gebrek aan mankracht anderzijds) hierin vooralsnog niet te participeren.
Andere contacten (CCAD, GGZ Primavera Jette) leerden ons vroeger reeds dat de drugscene in Brussel in grote mate franstalig is. Ook Vlaamse gebruikers participeren in deze scene, en worden bereikt door de met Cool vergelijkbare preventieprogramma's van de Franstalige Gemeenschap. De

verantwoordelijken van dit project hadden ook geen behoefte aan Nederlandstalige pakketten.

3.8. Samenvatting:

Na Antwerpen, zijn we erin geslaagd om ook in Limburg het preventieproject ingang te doen vinden.
Voor andere regio's (Mechelen, Gent) hebben we zelf ingangspoorten gevonden, en hebben we zelfs al intermediairen opgeleid. De vertraging is daar het gevolg van onvoldoende bereidheid tot medewerking vanuit het gerechtelijk apparaat.
In West-Vlaanderen zoeken we nog naar ingangspoorten in de drugscene.

4. Resultaten van de intermediairen

De Cool-intermediairen werd gevraagd om na elk contact een kleine rapporteringsfiche in te vullen, aan de hand waarvan min of meer kan nagegaan worden in welke milieus de intermediair actief is, wat de reactie van de gebruikers op de aangeboden preventie-items is etc...
Voor 1992 beschikken we over gegevens betreffende de verdeling van 669 pakketten bij ca 500 verschillende injecterende gebruikers tijdens 365 contacten.
Dit is dus voor ongeveer één derde van alle contacten. De redenen voor ontbreken van meer gegevens zijn o.a.:
- Niet invullen bij herhalingsacties in hetzelfde milieu (Antwerpen).
- Onmogelijkheid om fiches in te vullen indien op korte tijd relatief veel gebruikers gecontacteerd worden. Dit was o.a. het geval bij acties in het dancingmilieu te Lier.
- Stopzetten van een actie na korte tijd, waarna contact met de intermediair verloren werd. Dit gebeurde te Gent, waar gedurende één week een intermediair uit het Antwerpse actief was zonder dat we daar zelf van op de hoogte waren. We stopten de actie tot ongenoegen van de intermediair (die daar studeerde), die niet langer wenste mee te werken.
- Parallelle rapportering in Limburg aan het project "Boule de Neige", waardoor de rapportering aan onze medewerkers in het gedrang kwam.

Aantallen gergistreerde contaacten:

Stad Antwerpen: 87%
Lier/Kempen: 4%
Gent: 0.5 %
Limburg: 8.5%

In totaal werden 13 intermediairen ingeschakeld in de campagnes. Daarnaast werden nog een groot aantal pakketten verspreid door enerzijds medewerkers aan het onderzoeksproject van Hilde Kinnable, en anderzijds door hulpverleners van laagdrempelige instellingen als Free Clinic, De Sleutel en Pajoke.
Een klein aantal pakketten werd verspreid naar geïnteresseerden uit de hulpverlening, thesisstudenten etc..

Demografische gegevens:

De leeftijd van de contacten lag tussen 16 en 45 jaar. De gemiddelde leeftijd was 26.1 jaar (SD 5.5 jaar).
De gemiddelde leeftijd was niet significant verschillend in de verschillende regio's:
- Antwerpen: 26 jaar
-Lier: 26.6 jaar
-Limburg: 25.6 jaar

66 % van de contacten waren mannen, 33 % vrouwen.
Limburg wijkt hier duidelijk af: 85% van de contacten waren mannen.

Injecterend druggebruik:

De contacten injecteerden tussen minder dan één jaar en 21 jaar. Het gemiddelde aantal jaren injecterend gebruik was 5 jaar (SD 3.5 jaar).
Dit gegeven werd niet bevraagd in Limburg.

De geïnjecteerde drugs waren:

Heroine 92 % van de contacten
Cocaine: 49.5 % van de contacen
Amfetamine: 16 % van de contacten
Andere: 7 % van de contacten.

Het is niet erg duidelijk over welke "andere" drugs het gaat: in meerderheid gaat het wellicht over injecteerbare medicamenten als benzodiazepinen en pijnstillers (morfine, methadon).
In een deel van de gevallen zijn wellicht ook niet-injecteerbare drugs genoemd.

Naar gebruikte drugs geven de regio's een zeer verschillend beeld: In Limburg gaat het in 100 % van de gevallen om heroinegebruik, in Antwerpen is dat in 93 % van de gevallen het geval, in Lier/Kempen slechts in 73 % van de gevallen. ($p=.016$).
In Lier gebruikte dus een vierde van de contacten andere drugs dan heroine: in 73 % van die gevallen ging het om cocaine, in 33 % van de gevallen om amfetamine.
Het significante verschil ($p<.001$) is wellicht vooral te wijten aan de setting waarin de contacten gecontacteerd werden: het ging vooral om het uitgaansmilieu (Zimmerplein).
Het exclusieve heroinespuiten in Limburg wordt bevestigd door onze intermediairen en door hulpverleners, die zelf de ervaring hebben dat injecteren in Limburg veel minder ingeburgerd is dan in andere delen van Vlaanderen, en enkel voorkomt bij heroinomanen.

28.3 % van de gecontacteerden hadden op een of ander ogenblik in hun drugcarrière prostitutie beoefend om hun verslaving te betalen.

Settings:

Lier/Kempen: Zoals al gemeld werden de contacten vooral benaderd in het uitgaansmilieu. De preventieve actie zelf (informatieverstrekking, bespreken van het pakket) had vaak wel achteraf bij mensen thuis plaats.

Limburg: Voor Limburg hebben we geen informatie over de precieze settings. Opvallend is wel dat voor Limburg de achtentwintig gerapporteerde contacten afkomstig zijn van zeven verschillende lokaties of gemeenten: Centrum Genk, Sledderlo, Waterschei, Maasmechelen, Opgrimbie etc..
De Limburgse hulpverlening merkt ook dat het druggebruik zich in de voorbije jaren over heel Limburg heeft verspreid. Dit zou kunnen betekenen dat een grote groep kleine kernen (BVB St Truiden, Lommel, Tongeren) niet door de huidige intermediairen

worden bereikt. Bovendien kan dit betekenen dat het mechanisme van secundaire info-verspreiding via mond-aan-mond reklame hier minder werkt.

Antwerpen: Bijna de helft van de contacten (47 %) werd letterlijk op straat gelegd. In 15 % van de gevallen werden de contacten thuis opgezocht, en in 20 % van de gevallen was een café of snackbar het contactpunt. 12 % van de gevallen werd in laagdrempelige hulpverleningscentra gecontacteerd. In 3 % van de gevallen ging het om contacten met prostituees in hotels.

Meningen over de items in het pakket

Bij elk van de geregistreerde contacten werd door een medewerker gevraagd naar de mening van de respondent over het pakket, na het informatieve gesprek en nadat de respondent de gelegenheid had gehad de items te beoordelen.
In onderstaande tabel worden de scores procentueel weergegeven.

	goed	geen mening	slecht	niet gevraagd	weigert antwoord (*)
strip	53.3	18.3	2.3	16.3	9.8
spuit	66.2	10	1.7	14.1	8
javel	56.4	14.6	1.4	15.8	11.8
condoom	52.7	18.6	1.7	16.5	10.5
kaart	58.9	14.1	1.5	16	9.5
algemeen	62.5	13.9	3.3	17	3.3

Het was niet altijd mogelijk een om een mening per item te verkrijgen. Een aantal contacten gaf daarom slechts een mening in de categorie "algemeen".
De categorie "geen mening" werd slechts aangeduid indien de respondent te kennen gaf zich omtrent het item nog geen mening te hebben gevormd. Indien de resondent weigerde te antwoorden (meestal vanwege de onveilige situatie op straat of bij tijdsgebrek in geval van "craving") werd dit in de laatste categorie genoteerd.
(*): In Limburg was men veel voorzichtiger met het uitdelen van pakketten -of delen revan- dan in Antwerpen. De Limburgse hulpverlening gaat ervan uit dat injecteren in hun regio nog steeds uitzonderlijk is, en wenste niet het risico te lopen om injecteren via dit project te promoten. De Limburgse intermediairen weigerde daarom in een klein aantal gevallen (een vijftal) om spuiten of javel af te geven. Dit werd in de laatste categorie ("weigert") aangeduid.

Bespreking:

Meer dan de helft van de contacten vindt alle aangeboden items zonder meer goed. Dit impliceert evenwel niet dat ze de items zonder meer ook gaan gebruiken. Wat bijvoorbeeld het condoom betreft, melden onze intermediairen meestal reacties als de volgende: "Ikzelf gebruik dit nooit, want ik ben zeker van mijn partners, maar het is wel goed voor de anderen." In de jongere leeftijdsgroepen heerst er tegenover het condoom meestal onverschilligheid.
Opvallend is dat condooms wel zeer goed scoren bij prostituees. Twee intermediairen die vooral in de prostitutiemilieus actief waren, kregen de toelating om de condooms apart in grotere hoeveelheden uit te delen, met groot succes.
Een van de intermediaren (een gebruiker die actief was als pooier) werd erop betrapt de condooms uit de pakketten te halen en tegen verlaagde prijs te verkopen. Alhoewel dit het einde betekende van zijn "intermediarencarrière", is het vanuit preventief oogpunt verheugend te vernemen dat condooms althans bij prostitué(e)s een verhandelbaar goed zijn geworden.

Het is niet vewonderlijk dat de spuiten het best scoren: dit gebeurt om opportunistische redenen. Veel gebruikers zochten ook regelmatig contact met de intermediairen om opnieuw spuiten uit de pakketten te halen. In beperkte mate werd dit toegestaan op voorwaarde dat telkens van de gelegenheid gebruikt gemaakt werd om opnieuw aan te dringen op betere planning van het injecteren ("zorg in de toekomst eerst voor spuiten, dan pas voor dope"), op niet-injecterend gebruik etc..
Later in het jaar werden een deel van deze gebruikers opgenomen in het onderzoeksprogramma van H. Kinnable, waar ze aan een spuitenruilexperiment konden deelnemen.

De strip vertoont in Antwerpen "vermoeidheidsverschijnselen: het ging om een lichtjes aangepaste versie van het stripverhaal dat ook in vorige jaren verscheen. Voor 1993 wordt een nieuwe strip gepland. In Limburg was een deel van de strip niet echt bruikbaar vanwege te "Antwerps". Ook zij plannen een aangepaste strip tegen 1993.

De bleekwaterflacons werden gretig afgenomen. Er waren geruchten (maar we konden ze niet bevestigen) dat de flacons hier en daar verkocht werden, eens te meer een verheugende vaststelling vanuit preventief oogpunt.
Het aanmaken van de flacons (vullen, aanbrengen etiketten) werd een zeer tijdrovende bezigheid en werd daarom uitbesteed aan de Antwerpse gevangenis.

Tenslotte is het verheugend dat de sociale kaart, die "op maat van de gebruikers" werd gemaakt, zo succesvol was. Enkele anecdotes bevestigen dit succes: één jonge gebruiker weigerde het pakket te aanvaarden omdat hij niet ls gebruiker wilde bestempeld worden. Zelfs de sociale kaart was te bedreigend, maar hij vond de informatie zo interessant dat hij ze volledig in een agenda overschreef.

In een ander geval kwam een gebruiker op Free Clinic terecht voor medische zorgen dank zij een fotokopie van de kaart, die hij bij een vriend had gezien.

Het aantal gebruikers dat het pakket (of items eruit) "slecht" vindt blijft ook nu zeer beperkt. Het gaat in quasi alle gevallen om mensen die in een of ander ontwenningsprogramma zitten en verbolgen reageren op het aanbieden van spuiten. In een enkel geval ging het om gebruikers die kwaad werden omdat ze, ondanks toegegeven injecteren, niet willen benaderd worden door een "project voor junkies".

Naar middelengebruik zijn er relatief weinig verschillen naar de mate van appreciatie. Weliswaar zijn cocainegebruikers in het algemeen meer uitgesproken in hun opinies: "geen mening" of "weigert antwoord" kwam in deze groep minder voor. De enkele gebruikers die kwaad waren om door onze intermediairen als "spuiter" benaderd te worden, waren allemaal cocainegebruikers.

5. Het werk van de onderzoeker

Vanaf dit jaar werd aan het project een halftijdse onderzoeker toegewezen, die de opdracht kreeg om via meer inductieve onderzoeksmethodes op zoek te gaan naar informatie die de kwaliteit van de preventie kunnen verbeteren.
In het rapport over de eerste jaarhelft werd een uitgebreid verslag gedaan van het achtergrondenonderzoek en de literatuurstudie die aan het veldonderzoek vooraf ging.
In de tweede helft van het jaar werd dan voor het eerst geëxperimenteerd met het bevragen en volgen van een twintigtaltal druggebruikers.
De bevindingen worden verzameld en gecatalogeerd in een softwareprogramma "The Etnograph", dat met dit doel werd aangeschaft.
Het heeft betrekkelijk weinig zin om de gegevens die uit deze onderzoeken te voorschijn kwamen, nu reeds te bespreken: de aard van etnografisch onderzoek is dusdanig dat slechts talrijke en langdurige observatieperiodes tot geldige resultaten leiden.
In bijlage vindt U een eerste kort verslag, waarbij de richting waarin het onderzoek verloopt, duidelijk wordt.

Na de eerste experimenten werd contact genomen met JP Grund van het Instituut voor Verslavingsonderzoek te Rotterdam, die een erkende autoriteit is op het gebied van etnografische onderzoeksmethodes bij druggebruikers. Hij werd samen met Synn Stern (die als veldwerker in New York actief was) uitgenodigd voor een werkbezoek.

De onderzoeker wordt in zijn veldwerk geconfronteerd met de soms schrijnende omstandigheden waarin druverslaafden overleven. De positie als onderzoeker geeft maar weinig mogelijkheden om aan deze omstandigheden te verhelpen. Het "vrijwillige" aotodestructief gedrag van verslaafden kan daarom zeer ontmoedigend werken voor een onervaren onderzoeker.
Dit was het geval met JP Wydoodt, die zich ondanks begeleiding op Free Clinic en VAD niet langer geroepen voelde om veldwerk bij verslaafden te verrichten. Hij gaf zijn ontslag, en zal in 1993 vervangen worden.

6. Overige taken van het COOL-team

6.1. Overleg HIV en druggebruik

Zoals boven reeds vermeld, beslisten de verschillende partijen die zich momenteel bezighouden met preventie en onderzoek betreffende HIV en druggebruikers om maandelijks te overleggen en alle acties gecoördineerd te laten verlopen.
De groep wordt gecoördineerd door de onderzoeker van het Cool-project en wordt geleid door prof J. Casselman van de KUL.

Deelnemers:

- Prof. J. Casselman (KUL, VAD)
- S. Todts (VZW MGR, Free Clinic)
- P. Van Deun (De Spiegel, VAD Illegale drugs)
- H. Kinnable (Onderzoeker NFWO project HIV en Drugs)
- JP Wydoodt (VAD, onderzoeker Cool)

In 1993 wordt de groep wellicht uitgebreid met mensen uit andere geïnteresseerde organisaties of faculteiten.

De volgende projecten worden gecoördineerd:

- Cool-project
- NFWO-project:
  * Evaluatie intramurale AIDS-preventie
  * Evaluatie spuitenruilproject
- Seroprevalentiemeting en gedragsonderzoek (EEG-project Free Clinic)
- Meting incidentie HIV in drughulpverlening (VAD)

Het overleg poogt parallel werken en verzamelen van gegevens te vermijden en zorgt voor eenduidigheid van de boodschappen die langs verschillende kanalen verspreid worden.
Het gemeenschappelijk vastleggen van prioriteiten maakt het zelfs mogelijk dat medewerkers van het ene project tijdelijk ook inspanningen leveren voor andere projecten, bijvoorbeeld het inschakelen van Cool-intermediairen in het opstarten van het NFWO-onderzoek in Antwerpen.

Via het overleg wordt ook de rest van het drughulpveld op de hoogte gehouden van de werkzaamheden.

Tenslotte versoepelt deze werkstructuur het doorstromen van informatie uit studiedagen, congressen etc..

6.2. Rapporteringen

Het team wordt regelmatig gesolliciteerd om informatie te verstrekken aan derden. Naast talrijke individuele vragen van studenten etc, waren er ook een aantal vragen van nationale en internationale instanties.

6.2.1. European meeting of the working group on AIDS and counseling (Malaga, 3 en 4 april 1992)

Dit is een EEG-werkgroep waarin de deelnemers trachten te onderzoeken op welke wijze het ogenblik waarop druggebruikers zich aanmelden voor een HIV-test kan gebruikt worden om een zo efficiënt mogelijke counseling te doen. In de loop van 1992 werkten we mee door via de COOL-intermediairen het aanbod van een vrijwillige HIV-test te doen. Participanten werden dan aan het (zware) protocol onderworpen: vragenlijsten vooraf, nadien etc..
Na de pilootfase beslisten we dat het protocol te onwerkzaam was, en bovendien konden met de protocollair vastgelegde recruteringswijze te weinig personen in de studie opgenomen worden. Na de evaluatiemeeting in Malaga trokken we ons uit het onderzoek terug. Deze beslissing werd mede genomen na overleg met verantwoordelijken voor de EEG-onderzoeken in België (oa Dr Colenbunders van het ITG).

De resultaten van de pilootfase werden gepubliceerd in het rapport "Counseling and AIDS direct care" (Carmen Sanchis, Instituto de Salud Carlos III).

6.2.2. EEC-working group on AIDS and IVDU

Alhoewel dit EEG-onderzoek niet bij het COOL-project hoort, levert het toch belangrijke gegevens over het risicogedrag en preventieve inspanningen van druggebruikers. In 1992 werd een nieuwe golf van 200 interviews afgenomen. Het wordt nu mogelijk om een aantal gedragsparameters te vergelijken met de toestand in 1989/1990. Het onderzoek levert ook bijkomend informatie over de informatiebronnen waarover gebruikers beschikken, en welke bronnen betrouwd worden.
Een volledige rapportering is in 1993 beschikbaar.

6.2.3. WHO Kopenhagen

In opdracht van WHO Kopenhagen werd een round-up gemaakt van doelgroepgerichte voorzieningen en preventieve acties voor druggebruikers.
De resultaten werden gepubliceerd in "AIDS among drug users in Europe, second review" (WHO Regional Office for Europe, januari 1993).

6.2.4. Samenwerking met de Franstalige Gemeenschap

Er zijn onregelmatige contacten met de verantwoordelijken van "Opération Boule de neige", een project dat vergelijkbaar is met Cool.
In juli 1992 werkten we ook kortstondig mee aan het opstellen van een evaluatieproject van Boule de Neige e.d. op vraag van Dr Renard van het IHE, door deel te nemen aan de samenstelling van de enquete.

6.2.5. Nationaal AIDS-symposium

We namen deel aan de voorbereidende vergaderingen die het BCGS (onderzozeker A. Geeraert) inrichtte om een overzicht te

krijgen van HIV-preventie in Vlaanderen. Het COOL-project werd beschreven in het referentieboek van het sympsium.

6.2.6. Vertegenwoordigingen

Dr S. Todts vertegenwoordigt de VZW MGR in het AIDS-overleg en is lid van de algemene vergadering van IPAC.

BIJLAGE

"HIV-preventie bij injecterende druggebruikers"

Voorlopige resultaten interviews

Jean-Paul Wydoodt

Binnen het kader van het onderzoek werden ook een aantal interviews afgenomen van (ex-) druggebruikers die in Free-Clinic opgenomen waren in het methadonprogramma. Deze personen die omwille van hun recent en of actueel verleden als druggebruiker veel interessante kennis van het druggebruik hebben, waren voor ons een belangrijke mogelijheid als eerste kennismaking met de druggebruikers.

In deze tekst prezenteren we de resultaten van de eerste interviews die werden afgenomen van tien personen, waarvan één koppel. Deze werden willekeurig aangesproken toen ze hun dagelijkse dosis methadon kwamen halen. Het interview werd afgenomen in een aparte spreekkamer waarbij aan de personen de garantie werd gegeven dat de informatie uit het interview vertrouwelijk zou worden behandeld.

Geslacht

In totaal werden negen mannen en één vrouw geïnterviewd.

Heterosexualiteit - homosexualiteit

Zes personen hadden een relatie waarvan één persoon een vaste homosexuele relatie en vijf een heterosexuele. Bij één van de geïnterviewden was de partner werkzaam als prostituee. De sexuele voorkeur van de geïnterviewden lijkt ons belangrijk omdat in het begin van de screening van HIV- en AIDS-verspreiding in België in de eerste plaats personen met een homosexuele voorkeur naar voor kwamen als seropositieven en Aidspatiënten.

In totaal werden acht hetero's en twee homo's geïnterviewd. Eén hiervan was seropositief.

gebruik. Vijf van de zes personen geven aan nu nooit naalden te delen met vreemden.

Wat het ontlenen van naalden van vreemden betreft, duiden verschillende personen aan dat gebruikers allerlei redeneringen maken om voor zichzelf het risico te minimaliseren:
"Je ziet mensen die dringend spul nodig hebben en die je vragen heb je een propere shotteuse. Neen. Heb je een oude shotteuse. Ja, ik heb er nog één. Heb je ze al vaak gebruikt? Nee. ... Dat zijn zo vragen om zichzelf te beschermen en dan vragen ze: je hebt ze toch wel ontsmet? Neen. Maar je bent toch clean, hé? en dan gebruiken ze ze toch."

Er wordt door vier personen op gewezen dat, ondanks de goede voornemens, een aantal personen in noodgevallen (als ze ziek worden) toch besluiten tot het ontlenen van een gebruikte spuit.

Net zoals in de literatuur wordt vermeld (Grund, J.-P.), zijn spuiten één van de vele zaken die koppels binnen hun relatie delen. Het komt voor hen vreemd over dat ze allerlei dagdagelijkse activiteiten samen uitvoeren die een besmettingsrisico inhouden en dan dezelfde naald niet zouden gebruiken. Het druggebruik vormt, naar hun aanvoelen, een verwaarloosbaar extra-risico (sinds de opkomst van Aids). Deze opvatting werd zowel geuit door een heterosexueel koppel als door een man die op een bepaald ogenblik een vaste homosexuele relatie had en hierbinnen geen condooms gebruikte. Zij wijzen er trouwens op dat de kans op een hepatitisbesmetting veel reëler is. Een ander persoon die als homosexueel ook seropositief was, deelde geen naalden met iemand.

Wat betreft het al of niet reinigen van naalden hebben we heel weinig informatie.
Een koppel meldde dat ze de naald wel eens reinigden met water.

Plaats van druggebruik

Van de zes personen zijn er vier die stellen thuis te gebruiken, twee zeggen overal te gebruiken. Dit kan gaan van in portieken, over kraakpanden, in de GB, tot op café, enz.

Shooting galleries

Een aantal druggebruikers kennen plaatsen waar junkies elkaar ontmoeten en in groep drugs gebruiken. Sommigen stellen dat er geen naalden gemeenschappelijk worden gebruikt. Deze ontmoetingsplaatsen kunnen de plaats zijn waar gedeald wordt of een kraakpand, parkings, enz.

Andere produkten

De meeste geïnterviewden gebruik(t)en naast hun heroïne of andere dope ook nog geneesmiddelen.

Reden blijvend gebruik

Drie personen merken spontaan op dat het voortzetten van gebruik van heroïne na verloop van tijd niet werd ingegeven door de "flash" maar veeleer lag in het vermijden van de ontwenningsverschijnselen.

Vrienden - gebruikers

Een ander element dat opviel was dat heel vaak een onderscheid gemaakt werd tussen "vrienden" en "gebruikers".
"En dat was echt een dagelijks contact, die zeven acht mensen? Dat waren echte vrienden?
Neen, echt vrienden niet maar je ziet die dagelijks, ja. Ze hadden geld nodig, dus."

Verslaafd - verrast

Drie personen wijzen er op dat daar waar zij er aanvankelijk van overtuigd waren niet aan heroïne verslaafd te zullen worden dit toch heel snel het geval was. Dat vonden ze heel belangrijk naar personen toe die dachten éénmalig te kunnen experimenteren. Een aantal andere gebruikers slaagden er in hun gebruik gedurende een langere of kortere periode onder controle te houden.

Besluit

De kennismaking met drugs gebeurt in de eerste plaats via vrienden.
Het al of niet beschikken over een vaste verblijfplaats is voor een bepaalde groep van druggebruikers een heel wisselend gegeven.
De eerste maal dat drugs wordt geïnjecteerd, gebeurt dit meestal niet door de beginnende gebruiker zelf maar door een meer ervaren gebruiker.
Voor een belangrijk aantal mensen is deze eerste injectie ook een eerste kennismaking met persoonlijk druggebruik.
Een minderheid geeft aan gemeenschappelijk naalden te gebruiken met vreemden. Personen met een vaste relatie delen behalve heel wat andere zaken ook hun naalden. Een uitzondering hierop vormen seropositieve druggebruikers.
Het merendeel van de geïnterviewde druggebruikers stelt dat ze de drug thuis gebruiken. Een kleinere groep, die niet over een eigen huis beschikt, doet dit in kraakpanden, portieken, enz.
Het blijven gebruiken van heroïne wordt bij een aantal personen ingegeven door het vermijden van de onthoudingsverschijnselen.

V.Z.W. MAATSCHAPPELIJK GENEESKUNDIGE RESEARCH
GENERAAL LEMANSTRAAT 36
2600 BERCHEM

TEL. 03/281.05.31
ASLK: 001-1966465-60

HIV-PREVENTIE BIJ INJECTERENDE DRUGGEBRUIKERS

RAPPORT VOOR HET JAAR 1993

Rapport aan Mevrouw de Minister L. Detiège

Uitvoerende organisaties:

VZW Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen
VZW Maatschappelijk Geneeskundige Research

Projectverantwoordelijke:

Dr Sven Todts

1. Inleiding

Voor het derde opeenvolgende jaar werd dit preventieproject uitgevoerd in een samenwerkingsverband van VZW Maatschappelijk Geneeskundige Research (MGR) en de koepelorganisatie Vereniging voor Alcohol-en andere Drugproblemen (VAD).
Net als vorig jaar bestond het project uit vijf grote delen:

1. Verzamelen van informatie over het onderwerp "HIV en druggebruik" en de sector hierover informeren.

2. Opvolging van de evolutie van het aantal HIV-gevallen in de drughulpverlening in Vlaanderen.

3. Het preventiewerk op het veld, waarbij gepoogd wordt om een zo groot mogelijk aantal injecterende druggebruikers (verder als IDG aangeduid) te sensibiliseren rond HIV.

4. Verbetering van de kennis omtrent gedragskarakteristieken van IDG en van de subcultuur ("de drugscene") waarin ze zich bevinden, om de effecten van de preventie te kunnen optimaliseren.

5. Ontwikkeling nieuwe initiatieven

Het onderstaande rapport zal een overzicht geven van de vorderingen die gemaakt werden op deze gebieden.
In het jaarverslag van 1992 werd vooral de nadruk gelegd op de beschrijving van het veldwerk. Dit jaar hebben we getracht twee andere aspecten van het project uitgebreider te belichten: de registratie binnen de hulpverlening, en het etnografisch onderzoek. Van beide aspecten is in bijlage een apart rapport bijgevoegd.

2. Verzameling van informatie, deskundigheidsbevordering

2.1. Gevolgde congressen, studiedagen

2.1.1 FADO (Rotterdam)

Het Forum Alcohol en Drugs Onderzoek brengt Nederlandse onderzoekers die op deze gebieden werkzaam zijn samen om de vorderingen van lopende onderzoeken te bespreken. We zochten er vooral contact met onderzoekers die etnografische methodieken gebruikten.

2.2.2. EEG-werkgroep AIDS and Mobility (Amersfoort)

Het EEG-project AIDS and mobility onderzoekt methodes om grensoverschrijdend aan preventie te doen bij mobiele groepen (allochtone werknemers, zigeuners, reizigers etc..). De coördinatie is in handen van de Nederlandse Commissie AIDS-bestrijding (NCAB). In het voorbije jaar werd ook aandacht geschonken aan IDG. De bijgewoonde studiedagen bespraken methodieken om deze verborgen populatie te bereiken. Het "Cool-project" kreeg er erg veel positieve aandacht van onze Europese collega's.

2.2.3. AIDS in de stad (Antwerpen)

Dr. Todts werd uitgenodigd om te spreken over de specifieke problemen van HIV-positieve IDG, en over de mogelijkheden om de opvang op gemeentelijk vlak te verbeteren. De betreffende werkgroep deed een aantal aanbevelingen (organisatie spuitenruil, verbetering residentiële opvangmogelijkheden).
De tekst van de tussenkomst verscheen in de congresmap.

2.2.4. Wereld AIDS Conferentie (Berlijn)

De belangrijkste nieuwe gegevens werden gerapporteerd op de stuurgroep onderzoeken van VAD.
Voor ons project waren volgende punten van belang:
- Spuitenruilprogramma's zijn meer en meer verspreid. Er worden nog steeds geen nadelige effecten gevonden.
- Spuitenruilprogramma's kunnen tot een aanzienlijke riscicoreductie leiden, maar slechts zelden wordt een eliminatie van alle risicogedrag bereikt.
- Preventieprogramma's die peer pressure-methodieken gebruiken (zoals Cool) behalen goede resultaten.
- Bleekwaterdesinfectie is slechts efficiënt indien het bleekwater voor een periode van minimum één minuut in contact is met de spuit (naald). Deze bevinding heeft belangrijke repercussies voor de preventie (zie verder).
- Etnografische methodieken worden meer en meer met succes toegepast om de leefwereld van druggebruikers beter te begrijpen, en zo de preventie te optimaliseren.

Daarnaast werden een aantal abstracts voorgesteld betreffende risicogedrag van Europese druggebruikers waarbij gebruik was gemaakt van door ons verzamelde Belgische gegevens.

2.2.5. Drugbeleid 2000 (Gent)

Op dit eerste Belgische congres over drugbeleid, dat een brede waaier aan onderwerpen behandelde, werd Dr Todts uitgenodigd om de werkgroep over methadon te coördineren. Alhoewel er slechts een gedeeltelijk verband is met HIV-preventie, kwamen de problemen betreffende HIV en IDG tijdens deze werkgroep uitvoerig aan bod.

2.2.6. EEG-werkgroep HIV en IDG (Athene)

VZW MGR vertegenwoordigt sedert 1989 België in een werkgroep onder voorzitterschap van Dr. Papaevangelou (Athene). De werkgroep volgt evoluties in de HIV-seroprevalentie en het HIV-risicogedrag bij IDG in 12 Europese steden.
In 1993 werd en nogmaals gegevens verzameld bij 200 IDG uit Antwerpen.
In de loop van 1994 zullen de resultaten van deze studie verschijnen. Wat de Belgische (Antwerpse) gegevens betreft, blijkt de angst voor HIV-besmetting bij IDG nog toe te nemen, en nemen steeds meer IDG voorzorgsmaatregelen. Het gebruik van bleekwater is steeds meer ingeburgerd. Toch blijft een meerderheid van de IDG risico lopen op besmetting.

2.2.7. Deskundigheidsbevordering

In de loop van 1993 fungeerden verschillende van onze medewerkers als deskundigen om de kennis van hulpverleners rondom het probleem van HIV/IDG te bevoredèren.
Als belangrijkste vergaderingen kunnen, naast interne vergaderingen van VAD, genoemd worden:

- Ervaringsdeskundigen Kind en Gezin Antwerpen

Kind en Gezin Antwerpen ontwikkelde een project waarin moeders uit gemarginaliseerde delen van de samenleving (vierde wereld) als ervaringsdeskundigen worden beschouwd, en opgeleid worden tot medewerkers in preventieve activiteiten. Verschillende van deze moeders hebben een drugverleden of hebben met druggebruik te maken in hun naaste omgeving. De opleidingssessie over de gevaren van druggebruik werd als zeer nuttig ervaren.
De informatie betreffende veiliger spuiten wordt nu ook via deze groep verspreid. Eén van de deelnemers meldde zich achteraf ook als medewerker voor het Cool-project.

- City Coachers Antwerpen.

Deze groep preventiewerkers, die zich richt naar randgroepjongeren in de Antwerpse binnenstad, werd aangeworven in het kader van de veiligheidscontracten. Onze medewerkers leidden hen in samenwerking met Stedelijk Overleg Drugs Antwerpen (SODA) op waar het kennis van druggebruik betreft. Ook naar deze groep, die in nauw contact staat met druggebruikende jongeren, werd veel aandacht gegeven aan veiliger spuiten en veiliger sex.

- HIV en AIDS, klinische aspecten (ITG Antwerpen)

Net als vorige jaren werd door het Instituut voor Tropische Geneeskunde een cursus betreffende preventie en behandeling van HIV en AIDS ingericht die bedoeld is voor artsen en verpleegkundigen. Ook dit jaar werd een referaat over HIV en druggebruik gebracht door Dr Todts. De tekst is verschenen in het cursusboek.

- Brochure drughulpverlening

Volgens de driejaren-planning van ons project zou in 1993 een uitgebreide brochure opgesteld worden die gericht is naar de Vlaamse drughulpverleners. Dit voornemen werd echter uitgesteld om volgende reden: parallel aan onze preventie-inspanningen liep het NFWO-onderzoek van Hilde Kinnable (KUL/VAD/MGR). Een onderdeel van dit onderzoek bestond in het verzamelen van informatie betreffende AIDS-preventie-inspanningen in de residentiële drughulpverlening. Het leek ons raadzamer om de resultaten van dit onderzoek (die in mei 1994 zullen verschijnen) af te wachten. Op basis van de beschikbare gegevens en een eventuele bijkomende bevraging, kan deze brochure op een efficiëntere manier dan geproduceerd worden.

2. HIV-surveillance in de drughulpverlening

VAD verzamelt sedert verschillende jaren gegevens over de mate waarin HIV-seropositieve druggebruikers gebruik maken van de aangeboden hulpverlening. Dit jaar werden de aldus verzamelde gegevens en de gebruikte methodieken aan een grondigere analyse onderworpen.
De resultaten van deze analyse werden in een apart rapport "HIV en injecterend druggebruik" (Todts en Grieten) gebundeld (zie bijlage).

3. Preventiewerk in het veld: het COOL-project

3.1. Beïnvloedende factoren

Een aantal externe factoren beïnvloedden dit jaar het veldwerk aanzienlijk:

* AIDS-onderzoek KUL/VAD/MGR

In het kader van het fundamenteel AIDS-onderzoeksprogramma van de federale minister voor wetenschapsbeleid werd een projectvoorstel goedgekeurd dat de doelstelling had de HIV-preventie bij IDG te evalueren. Een onderdeel van dit project behelsde het opzetten van een spuitenruilsysteem in Antwerpen, met meting van de effecten op het gedrag en het psychosociaal welzijn van de deelnemers.
Omdat de coördinatie en follow-up van deze AIDs-onderzoeksprogramma's door het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (NFWO) gebeurde, stond het spuitenruilproject bekend als "het NFWO-project". Deze

benaming zal verder inde tekst gebruikt worden.
De uitvoerende fase startte in 1992 en liep door tot eind 1993. De deelnemers aan dit experiment (een zestigtal IDG) werden gerecruteerd via de kanalen die VZW MGR in de loop van de voorbije Cool-projecten had ontwikkeld. Zo fungeerden bijvoorbeeld verschillende Cool-medewerkers als aanbrenger van nieuwe deelnemers. Verschillende Cool-medewerkers namen ook zelf als spuitenruilers aan het NFWO-project deel.
Het spreekt vanzelf dat dit project een vervolg op de Cool-campagnes van 1991 en 1992 sterk beïnvloed heeft:

- Ten eerste moesten voor het NFWO-project nieuwe en sluitende afspraken met de procureur des konings te Antwerpen gemaakt worden. Om de toestand niet al te onoverzichtelijk te maken, werd beslist om daarnaast geen aparte aanvraag voor distributie van spuiten (één symbolische spuit per preventiepakket) in het kader van het Cool-project te doen in Antwerpen.
Er werd beslist om een herhaling van de preventie-actie uit te voeren zonder de spuitendistributie.

- Het NFWO-project behelsde voor de uitvoerders een nauw contact gedurende één jaar (circa twee ontmoetingen per week) met een straatgroep van een zestigtal injecterende druggebruikers (en hun omgeving).
Er werd daarom beslist om de wetenschappelijke medewerker (etnograaf) te laten meedraaien in het NFWO-project, en zo een eerste contact met de drugscene te ontwikkelen.
Tegelijkertijd werd ook beslist om een herhaling van de vorige campagnes te orgániseren vanuit de contacten met deze groep: in de eerste plaats werden de spuitenruilers zelf uitgebreid voorgelicht omtrent veiliger spuiten en veiligere sex, daarna werden ook hun partners en hun injecterende kennissen benaderd, door uit de groep van spuitenruilers nieuw Cool-medewerkers te recruteren en op te leiden.
Om dit mogelijk te maken, hebben naast de wetenschappelijke medewerker ook de andere stafleden van het Cool-project op gezette tijden aan de NFWO-permanenties deelgenomen.

* Nieuwe gegevens Wereld AIDS Conferentie Berlijn

Op dit congres werd een studie voorgesteld waaruit duidelijk bleek dat bleekwaterdesinfectie slechts effectief is als het bleekwater minimum één minuut in contact blijft met besmet materiaal (in casu de spuit). Voor een IDG die dringend drugs nodig heeft (craving), is één minuut een lange periode.
De onderzoekers vonden dan ook dat er grote inter-individuele verschillenden waren qua effectiviteit van desinfectie door gebruikers.

Deze nieuwe informatie had twee belangrijke gevolgen:

- Het werd weerom duidelijk dat bleekwaterdesinfectie moet gezien worden als een noodoplossing, en dat het niet de basis kan vormen van een volwaardig HIV-preventiebeleid naar IDG.

- Er werd beslist om deze nieuwe informatie snel te verspreiden in de Antwerpse drugscene, waar de

bleekwaterdesinfictie-methode nu al enkele jaren ingang heeft gevonden.

3.2. Resultaten

* Materialen:

Vanaf juni werden opnieuw preventiepaketten verdeeld in de Antwerpse drugscene. De paketten bevatten een verwijzingsgids naar hulpverleningsinstanties, een stripverhaal ("Cool"), een bleekwaterflesje en een aantal condooms. Zoals vermeld werden geen bijkomende spuiten aan de pakken toegevoegd.
Het stripverhaal werd voor 1993 niet meer gewijzigd (er werden wel een aantal extra-exemplaren gedrukt). Een nieuwe versie wordt voorbereid voor 1994.
Op basis van de ervaringen van 1992 werden nog kleinere (en dus gemakkelijk weg te stoppen) flesjes gebruikt voor de bleekwaterdistributie. Het vullen van de flesjes gebeurde in de strafinstelling Antwerpen, waarmee een contract werd afgesloten.
Op vraag van de stafmedewerkers van NFWO werden ditmaal meer condooms voorzien in de paketten. Er werden nu ook paketten met safe-sex condooms (Hot Rubber) verdeeld.
Een groot deel van het materiaal bestond uit overschotten van de campagne van 1992, en moest dus niet meer aangeschaft worden.

Medewerkers:

In een eerste fase werden vier medewerkers uit de campagne van 1992 opnieuw aangezocht om hun achterban te verwittigen van de noodzaak om bleekwater minstens één minuut in contact te laten met de spuit. Vermits het overgrote deel van hun contacten de strip reeds kende, en vermits vele anderen teleurgesteld reageerden op onze beslissing om geen spuiten te verdelen, kwam het er in deze gevallen op neer dat enkel bleekwater en (in een minder aantal gevallen) condooms verdeeld werden.
Er werden een achthonderd flesjes bleekwater verdeeld in de maanden juni-september. Omdat ook vanuit het NFWO-project bleekwater verdeeld werd (theoretisch enkel naar de eigen deelnemers, maar dat is moeilijk te controleren), en er geen registratie van deze contacten gevraagd werd, is het moeilijk om het aantal bereikte personen te schatten. Op basis van vroegere ervaringen kan verondersteld worden dat een twee- tot driehonderd gebruikers bereikt werden.
In een tweede fase werden een aantal spuitenruilers opgeleid om in hun kennissenkring verder te werken (voor een beschrijving van deze opleiding verwijzen we naar de vorige jaarverslagen). Dit leverde nog eens vier medewerkers op die vanaf augustus begonnen mee te werken. Zij verdeelden wel vaker volledige paketten. De ervaring is dat deze medewerkers, die ondertussen ook al maandenlang gecounseld werden via de spuitenruil zeer gemotiveerd waren, maar ook veel selectiever in de personen die ze wensten te benaderen. Het aantal contacten dat zij maakten kan geschjat worden op een honderdvijftigtal. Verschillende van deze contacten bevonden zich in het prostitutiemilieu, waar vooral interesse was voor gratis condooms (safe sex en andere). In de laatste maanden

van de campagne werden via deze contacten, en zo lang de voorraad strekte, grote hoeveelheden condooms verdeeld.

Tenslotte werden nog twee NFWO-medewerkers gecontacteerd: het ging om twee ex-gebruikers uit Mechelen, die ondertussen in Leuven studeren. Ze werden in het NFWO-project ingezet om mee de permanentie te bemannen. Omdat ze goede contacten hadden met IDG uit Mechelen en Leuven, werden ze opgeleid als Cool-medewerkers. In beperkte mate namen ze deel aan de herhalingscampagne van 1993 in Antwerpen.

3.3. Probleemsituaties

Net zoals de vorige jaren is de herhalingscampagne te Antwerpen vlot verlopen. Door externe factoren zal het aantal nieuwe contacten dit jaar echter lager liggen dan de vorige jaren.
Bovendien stuitten we op een probleemsituatie waar we geen raad mee wisten: via onze medewerkers ontdekten we een vrij grote groep beginnende drugspuiters tussen dertien en vijftien jaar. We ontdekten deze jongeren bij het veldwerk in het stadscentrum (cafés die zowel door gebruikers als door spijbelaars worden gefrequenteerd) en in een jongerendancing in Deurne. Volgens schattingen van onze contactpersonen ging het om respectievelijk circa honderd en circa dertig jonge drugspuiters. Zowel de stafleden als de IDG-medewerkers (!) hadden morele bezwaren tegen een zuivere HIV-preventieboodschap naar deze jongeren. Anderzijds: hen niet voorlichten verhoogt hun risico op HIV.
We belegden in eerste instantie een informele vergadering met enkele sleutelpersonen: druggebruikers (waaronder ook een dealer) die met deze groep in contact staan. Na meer gedetailleerde informatie besloten we dat het om een reëel probleem ging. Het bestaan van deze groep werd trouwens ook duidelijk uit de hulpverlenersregistratie van het Stedelijk Overleg Drugs Antwerpen (SODA) van 1993.
We legden ons dilemma aan verschillende instanties voor (o.a. ook aan IPAC tijdens de halfjaarlijkse follow-up), maar vonden geen bevredigende oplossing.
Uiteindelijk beslisten we tot volgende strategie:
- er werden geen HIV-preventiepaketten verdeeld
- een Cool-medewerker in contact met deze groepen werd gevraagd (en betaald) om in gesprekken met deze jongeren te wijzen op de gevaren van injecteren en hen in eerste instantie te motiveren tot niet-injecterend gebruik.
- de preventiewerkers van SODA werden op de hoogte gebracht van deze probleemsituaties.
- de jeugdbrigade van de Antwerpse politie werd op de hoogte gebracht van de problemen in bepaalde cafés. Dit leidde tot een verhoogd toezicht in de daaropvolgende maanden.

3.4. Andere regio's

In Limburg werd het project net als in 1992 uitgevoerd door CAD Limburg met fondsen van de Europese gemeenschap in het kader van het Euregio-project "Boule de neige". Dit project heeft ondetussen ook eigen materialen ontwikkeld, zodat de samenwerking dit jaar beperkt bleef tot uitwisseling van ervaringen.
Zoals boven reeds vermeld werden twee nieuwe medewerkers opgeleid voor de regio's Leuven en Mechelen.
In Mechelen werd ons in 1992 een toelating geweigerd door de procureur des Konings om het project uit te voeren. Dit jaar ondernamen we een nieuwe poging: opnieuw contacteerden we de preventiewerker Peter Aertssen als tussenpersoon, en opnieuw weigerde de procureur ons te ontvangen of een toestemming te verlenen.
In Leuven werden we wel ontvangen door Procureur Carmen en zijn medewerkers. Een positief gesprek werd later opgevolgd door een schriftelijke aanvraag om het project in het gerechtelijk arrondissement Leuven te mogen uitvoeren. Tot onze verbazing werd ook hier geweigerd.

Samenvattend kan gesteld worden dat de situatie van 1992 ongewijzigd blijft: we hebben toestemmingen om te werken in Antwerpen en Limburg, en worden elders geweigerd. Voor het eerst hebben we nu ook een weigering op papier.
Ondertussen besteden we veel energie (en geld) aan het voorbereiden van het werk in deze regio's en aan het opleiden van medewerkers die achteraf niet kunnen gebruikt worden.

4. Onderzoek van de drugscene

Onze medewerker C. Grieten produceerde hierover een apart rapport: zie bijlage.

5. Nieuwe initiatieven

De ervaring die de projectuitvoerders met de HIV-preventie hebben opgebouwd in de voorbije jaren, hebben tot volgende conclusies geleid:

1. Ondanks verschillende vragen van preventiewerkers, blijft er onduidelijkheid bestaan over verschillende legale en paralegale aspecten van deze problematiek: waar we wel kunnen werken in Antwerpen of Limburg, is dit onmogelijk in andere regio's. Onze collega's van projet Boule de Neige in het Franstalig landsgedeelte stuiten op dezelfde problemen.
Het is onmogelijk om deze problemen vanuit het veld op te lossen of te omzeilen.

2. Bleekwaterdesinfectie is een noodoplossing. Op lange termijn is het niet verantwoord dat dit de basis van het beleid vormt. Er moet gestreefd worden naar verbeterde beschikbaarheid van spuiten (waaronder spuitenruil). Om dit te bereiken zijn zowel legale als paralegale initiatieven nodig, en moeten alle betrokken sectoren samengebracht worden.

3. De medewerkers van het project fungeren niet alleen als preventiewerkers, maar hebben meer en meer ook een service-functie, zowel naar het beleid, naar de drughulpverlening als naar de andere AIDS-preventie-initiatieven.

4. Het werk naar deze verdoken groep is zo arbeidsintensief dat drie halftijdse krachten onvoldoende zijn.

Op uitnodiging van VAD, en in het kader van ons project, werd daarom de beslissing genomen om een gespreksforum te creëren waarin een aanzet tot een nieuw beleid kan gegeven worden.
Dit "spuitenruilforum" werd in 1993 tweemaal bijeengebracht.

Volgende partners werden samengebracht:

- Apothekers (KAVA Antwerpen)
- Hulpverleners (VAD)
- Preventiewerkers Franstalige Gemeenschap (Modus Vivendi)
- Coolproject
- NFWO-project
- Beleid (kabinet L. Detiège)
- Artsen zonder Grenzen (spuitenruil Brussel)
- Gerechtelijke instanties (Procureur Van Cauwenberghe, Antwerpen), in persoonlijke naam

Na een eerst overlegronde werd beslist met verdere vergaderingen te wachten tot de definitieve resultaten van het NFWO-project (spuitenruil Antwerpen) bekend waren.
De beleidsmedewerkers van Mevr. de Minister Detiège verklaarden zich akkoord om nieuwe ontwikkelingen vanuit het forum te ondersteunen. Vanuit het forum werd de wens geuit dat er AIDS-preventiegelden ter beschikking zouden gesteld worden om dit beleidsvoorbereidend werk in de toekomst op een gestructureerde manier te kunnen verderzetten.

Wat het preventieproject zelf betreft, werden volgende conclusies getrokken:

- In 1994 wordt een bijkomende halftijdse kracht aangeworven om zich met de regio Oost-/West- Vlaanderen bezig te houden.
- Het stripverhaal wordt vernieuwd (zowel omdat het in Antwerpen niet langer bruikbaar is, maar ook om de vernieuwde bleekwatermethode te introduceren.
- Er wordt afgestapt van de planning om een permanente bleekwaterdistributie op te zetten, en dit om meer aandacht te kunnen besteden aan nieuwe ontwikkelingen (spuitenruil, acties via de apothekers).
- Er kan voorzien worden dat meer en meer nieuwe iniatieven zich zullen ontwikkelen naast het onze: spuitenruil (bvb Artsen zonder Grenzen, bvb initiatieven via apothekersorganisaties of via ambulante hulpverleningscentra). Het project zal die ontwikkeling stimuleren en steunen.

Daarnaast is de service-functie steeds belangrijker geworden. Er werd beslist omdeze functie verder uit te bouwen. In de loop van 1994 zal hierover een nota overgemaakt worden aan de administratie om een ombouw van het project in bovenstaande

zin voor te bereiden. Het feit dat dit project een samenwerkingsverband is van een koepelorganisatie en een in de materie gespecialiseerd centrum (Free Clinic/MGR) moet borg staan voor de kwaliteit van de service.

6. Overige samenwerkingsverbanden

6.1. Modus Vivendi

In het Franstalig landsgedeelte werd deze nieuwe VZW opgericht met het specifieke doel de HIV-preventie (en het onderzoek) bij injecterende druggebruikers te coördineren. De heer Alexis Goosdeel werd uitgenodigd op het spuitenruilforum. Dr Todts van VZW MGR maakt deel uit van de algemene vergadering van Modus Vivendi. Deze ontwikkeling maakt een betere communicatie tussen beide landsgedeelten mogelijk in de toekomst.

6.2. Interne organisatie VAD

Het dagelijkse management van het Cool-project gebeurde in samenwerking met de zogenaamde "stuurgroep" onder leiding van professor J. Casselman. In deze groep werden zowel het spuitenruilforum, het Cool-project als het NFWO-project gecoördineerd. Naast een aantal onderzoekers en stafmedewerkers van VAD en MGR, namen ook de heer Van Deun (voorzitter werkgroep illegale drugs VAD) en een aantal thesisstudenten die op dezelfde gebieden werkzaam zijn deel aan de vergaderingen van de stuurgroep.
Deze structuur garandeerde enerzijds dat de verschillende projecten elkaar niet voor de voeten liepen, en anderzijds dat er een optimale uitwisseling van gegevens mogelijk was.
Via de heer Van Deun was er ook een direct communicatiekanaal met de andere drughulpverleners.